

Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик*,
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу,
*кафедра маркетингу і логістики

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

© Кіндрацька Г.І., Білик М.С., 2009

Сформульовано проблеми та визначено можливості удосконалення основних напрямів методики аналізу (передкризового стану, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, інвестиційної діяльності) для об'єктивного оцінювання фінансового стану промислових підприємств, які діють в умовах економічної кризи.

In the article we formulated problems and defined possibilities of improvement of basic directions of method of analysis (the risk of bankruptcy, solvency, business activity, financial firmness, innovative activity) for the objective estimation of the financial position of industrial enterprises which operate in the conditions of economic crisis.

Постановка проблеми. В умовах наростання економічної кризи в Україні вітчизняні підприємства формують новий підхід до системи управління взагалі та антикризового зокрема. Управління все більше трансформується відповідно до змін, яких зазнають промислові підприємства. Відповідно особливої актуальності та важливості набуває проблема аналізу фінансового стану та фінансових результатів діяльності підприємств, розроблення відповідних антикризових заходів за його результатами. Однак застосування багатьох випробуваних методик фінансового аналізу є некоректним і вимагає їх адаптації до умов економічної кризи та грамотного трактування отриманих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового аналізу у контексті антикризового управління промисловими підприємствами привертає увагу багатьох вітчизняних науковців та практиків. Однак дослідження стосуються здебільшого лише певного напрямку аналізу і не забезпечують комплексного дослідження фінансового стану та фінансових результатів певного суб'єкта господарювання в умовах економічної кризи, а відтак не озброюють його задовільним інструментарієм прийняття відповідних антикризових заходів.

Більшість розроблених пропозицій стосується лише одного напрямку фінансового аналізу – діагностики банкрутства та прогнозування кризового стану підприємства. Але систематизація основних проблем і можливостей антикризового управління не дає можливості передбачити і нейтралізувати негативні зовнішні впливи на стан підприємства. У роботах [1–4] зазначається, що дослідження точності прогнозування банкрутства в умовах економіки України з використанням традиційних моделей не забезпечує об'єктивної оцінки реального фінансового стану вітчизняних підприємств та прогнозування їх банкрутства. Більше того, методики здійснення інших напрямів фінансового аналізу практично не удосконалюються, що обмежує можливості об'єктивного оцінювання стану промислових підприємств в умовах економічної кризи та формування програм антикризового управління. Деякі пропозиції стосуються запровадження методів та моделей виявлення ранніх ознак кризи та ідентифікації фінансового стану підприємства, узагальненого оцінювання поточного стану підприємства та прийняття відповідних управлінських рішень. Автори [5, 6] розглядають три напрями аналізу в системі антикризового управління: моніторинг,

діагностика, виявлення ранніх ознак кризи, ідентифікація фінансового стану, визначення ймовірності банкрутства; аналіз і виявлення фактичної неплатоспроможності; аналіз на стадії визнання підприємства банкрутом. Однак розроблені методики не забезпечують можливості встановлення причинно-наслідкових зв'язків між зовнішніми і внутрішніми чинниками кризи, ідентифікації виду кризи та її стадії.

У вітчизняній практиці значного поширення набули методики коефіцієнтного аналізу фінансового стану та оцінки ймовірності загрози фінансової кризи за незадовільною структурою бухгалтерського балансу підприємства, комплексної бальної оцінки фінансового стану чи інтегральної рейтингової оцінки підприємства тощо [5, 7]. Однак використання таких методик пов'язане з істотними недоліками, зокрема не враховано галузевих особливостей, не обґрунтовано формування вибірки показників і визначення нормативних їх значень, відсутнє або недостає аргументовано призначення вагомості впливу деяких показників на загальні результати аналізу тощо. Доволі часто при одній виборці показників чи їх значень фінансовий стан може вважатися задовільним, а при іншій – кризовим. Очевидно, що система показників оцінки мала б бути сформована так, щоби забезпечити однаковий результат. Більше того, вказані методики часто не передбачають проведення аналізу конкурентних позицій підприємства на ринку з метою формування адекватної реакції на фактори зовнішнього впливу. Хоча загальновідомо, що лише відповідність внутрішнього середовища підприємства умовам зовнішнього середовища забезпечує можливість формування ним відповідної реакції, є найважливішим фактором ринкового успіху.

Постановка цілей. Мета статті – розглянути проблеми застосування фінансового аналізу діяльності вітчизняних промислових підприємств та можливості адаптації окремих напрямів методики аналізу до умов економічної кризи в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах високого динамізму зовнішнього середовища вітчизняні підприємства стикаються з істотними проблемами, зумовленими об'єктивними і суб'єктивними причинами. Однією з найважливіших можна вважати орієнтацію державної політики в попередні роки на «експортоорієнтовану модель економічного зростання з переважанням низькотехнологічного експорту» [7]. Відповідно за умов зниження зовнішнього попиту реакція економіки у вигляді девальвації гривні виявилася неефективною, а скорочення експорту негативно вплинуло на загальну економічну динаміку. Негативний вплив зовнішніх чинників супроводжувався зниженням внутрішнього попиту на промислову продукцію, падінням платоспроможності підприємств, зростанням їх витрат. Найбільшого удару від кризи зазнала українська промисловість, обсяги виробництва якої, за даними Держкомстату, в 2008 р. скоротилися порівняно з 2007 р. на 3,1 % (в 2007 р. приріст становив 10,2 %), в т.ч. в металургії – 10,6 %, хімічній промисловості – 6,2 %, що зумовлено насамперед зниженням попиту на світових ринках. У IV кварталі 2008 р. промислове виробництво скоротилося порівняно з аналогічним періодом попереднього року майже на 25%. Повільно відновлюватися промислове виробництво почало лише в грудні цього ж року, що пов'язане з відновленням експортних поставок металопродукції, які порівняно з листопадом збільшились на 22,4% [7]. У січні– липні 2009 р. порівняно з аналогічним періодом 2008 р. випуск промислової продукції в Україні зменшився на 30,4%, хоча протягом травня–липня відбувся приріст обсягів виробництва до попереднього місяця (1,3% у травні, 3,1% у червні та 4,9% у липні). Тобто можна констатувати дві тенденції: щомісячно темпи виробництва промислової продукції зростали, але порівняно з попереднім роком ситуація погіршувалася. За розрахунками фахівців, економіка України може вийти на докризовий рівень при найсприятливіших обставинах лише за результатами 2010 року.

Всі перелічені обставини свідчать про те, що промислові підприємства потребують відповідних методик та інструментів об'єктивної оцінки свого фінансового стану та ухвалення відповідних рішень щодо виходу з економічної кризи. Можна говорити про формування принципово нових підходів до аналітичного забезпечення управління вітчизняними підприємствами, однак, на нашу думку, більш доречною є адаптація розроблених методик фінансового аналізу до сучасних умов.

До переліку основних напрямів фінансового аналізу, який здійснюють за даними фінансової звітності, можна віднести: оцінку рівня майнового забезпечення підприємства та його використання; аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу; аналіз фінансової стійкості підприємства; аналіз платоспроможності та ліквідності; аналіз кредитоспроможності підприємства; аналіз ділової активності підприємства; аналіз прибутку і рентабельності підприємства; аналіз інвестиційної діяльності підприємства; діагностику ризику банкрутства (діагностику фінансової кризи) підприємства.

Перелічені напрями аналізу можуть бути доповнені й іншими, зокрема, аналіз динаміки і структури капіталу, оцінка вартості капіталу, аналіз грошових потоків, аналіз інвестиційної та інноваційної діяльності, аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу реалізації та прибутку тощо. У системі внутрішнього фінансового аналізу існує можливість його поглиблення за рахунок залучення даних управлінського обліку, об'єднання його з виробничим управлінським аналізом при обґрунтуванні бізнес-планів, в системі маркетингу тощо. Водночас в умовах економічної кризи найчастіше виникає необхідність у проведенні своєчасного діагностування передкризового фінансового стану підприємства, аналізу його платоспроможності та ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та фінансових результатів, аналізу у процесі прийняття інвестиційних рішень. Відповідно виникає необхідність саме їх трансформувати до потреб систем управління підприємствами з врахуванням результатів моніторингу змін зовнішнього середовища.

Одними з головних критеріїв оцінки фінансового стану підприємств в умовах економічної кризи стає їх ліквідність та платоспроможність. Для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств зазвичай використовують такі два основні прийоми: аналіз ліквідності балансу та оцінка відносних показників ліквідності. Зіставлення високоліквідних активів з терміновими (негайними) пасивами, а швидколіквідних активів з короткостроковими пасивами в процесі аналізу ліквідності балансу дає змогу виявити так звану поточну ліквідність підприємства, яка свідчить про поточну його платоспроможність (неплатоспроможність). Поточну платоспроможність (неплатоспроможність) ($П_n$) можна визначити також за формулою:

$$П_n = \Phi I_o^{yk} + \Phi I_o^i + \Phi I_n + GK_n + GK_i - ПЗ, \quad (1)$$

де ΦI_o^{yk} – довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств; ΦI_o^i – інші довгострокові фінансові інвестиції; ΦI_n – поточні фінансові інвестиції; GK_n та GK_i – грошові кошти та їх еквіваленти, відповідно, в національній валюті та в іноземній валюті; $ПЗ$ – поточні зобов'язання.

У вітчизняних нормативних документах щодо оцінки господарського стану підприємств-боржників поточною неплатоспроможністю характеризується стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент через випадковий збіг обставин тимчасово суми наявних в нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, що відповідає законодавчому визначенню як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, зокрема із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше, як через відновлення платоспроможності [8]. Підприємство, у якого на початку і в кінці кварталу, що аналізується, спостерігаються ознаки поточної неплатоспроможності, відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами протягом трьох місяців з моменту їх виникнення. Порівняння повільно ліквідних активів і довгострокових пасивів дає змогу спрогнозувати його довгострокову орієнтовну платоспроможність.

У умовах кризи при аналізі ліквідності балансу на особливу увагу заслуговує показник власних оборотних коштів (робочого капіталу, власного оборотного капіталу), який характеризує ту частину власного капіталу підприємства, що є джерелом формування його оборотних активів. Він показує, якою сумою оборотних коштів може розпоряджатися підприємство після погашення всіх його поточних зобов'язань. Прийнято вважати, що величина власних оборотних коштів повинна

перевищувати 30 % загального обсягу оборотних активів підприємства. Зменшення суми власних оборотних коштів підприємства або її питомої ваги засвідчує зниження рівня його платоспроможності, тому для підприємства є важливим індикатором його фінансового стану.

Методика аналізу фінансового стану підприємства передбачає, що для якісної оцінки платоспроможності підприємства аналізувати ліквідність балансу доцільно одночасно з оцінюванням відносних аналітичних показників – фінансових коефіцієнтів ліквідності основними серед яких при оцінці платоспроможності в короткостроковій перспективі є коефіцієнти абсолютної, критичної і поточної ліквідності. Слід врахувати, що якщо на початку і в кінці звітного кварталу існують ознаки поточної неплатоспроможності (розрахований за формулою (1) показник P_n має від'ємне значення), а коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними коштами у кінці звітного кварталу менші за їх нормативне значення – 1,5 і 0,1 відповідно, то підприємство характеризується ознаками критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства. Якщо ж за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1,0 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності.

Аналітики на практиці досить часто недооцінюють можливості проведення аналізу ділової активності. Одним з пояснень такого стану може бути те, що навіть в теорії не зовсім чітко визначено його сутність. Хоча на практиці ділову активність оцінюють як на макро-, так і на мікрорівнях. На макрорівні ділова активність пов'язується з фінансовим ринком для характеристики динаміки ринкової вартості цінних паперів та інтенсивності обігу цінних паперів на ринку. При цьому оцінка ділової активності макросистем здійснюється за допомогою фондових індексів (індексів ділової активності).

Ділова активність промислового підприємства виявляється в динаміці її розвитку, досягненні поставлених цілей, ефективному використанні виробничого потенціалу, розширенні ринків збуту продукції. Хоча на практиці аналіз ділової активності обмежують здебільшого дослідженням рівнів і динаміки різних фінансових коефіцієнтів – показників оборотності основних засобів, виробничих запасів, дебіторської та кредиторської заборгованостей, власного капіталу тощо.

Ще більше недооцінюються можливості цього напряму аналізу в умовах економічної кризи, адже йдеться не стільки про розширення діяльності, скільки про збереження чи виживання підприємства. Однак так формулювати завдання не зовсім коректно. На думку авторів аналітичної доповіді, підготовленої в Національному інституті стратегічних досліджень, «без відновлення позитивної динаміки економічної активності заходи макрофінансової стабілізації спроможні втягнути економіку у колапсичне самовідтворення економічного спаду... антикризова політика повинна будуватися за принципом не «стабілізація, потім – зростання», а «стабілізація – через зростання» [7]. Саме рівні ділової активності підприємства відображають етапи його життєдіяльності – зародження, розвиток, піднесення, спад, криза, депресія, показують ступінь адаптації до мінливих умов ринку тощо. До якісних (неформалізованих) критеріїв оцінки ділової активності підприємства належать: широта внутрішніх і зовнішніх ринків збуту продукції (наявність продукції, що експортується), його конкурентоспроможність, ділова репутація, наявність стабільних зв'язків з постачальниками і покупцями продукції, споживачами послуг тощо.

Кількісна оцінка ділової активності здійснюється здебільшого за двома напрямками: аналіз динаміки загальних показників господарської діяльності (обсяг капіталу, інвестованого в діяльність підприємства (обсяг активів), обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), прибуток); аналіз ефективності використання ресурсів підприємства [9, 10].

У процесі аналітичного дослідження ділової активності підприємства найчастіше зіставляють темпи зміни загальних показників за декілька періодів. Це співвідношення ще називають “золотим правилом економіки підприємства”, або економічною нормаллю, і трактують як найбільш бажане співвідношення між темповими значеннями основних абсолютних характеристик ділової активності. Їх зростання в динаміці оцінюється як позитивна тенденція. Чим вищими є темпи зростання доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і прибутку, тим перспективнішим є вкладання додаткового капіталу в діяльність підприємства.

Однак слід враховувати, що економічна криза суттєво погіршила фінансові результати українських підприємств. На кінець 2008 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зменшився порівняно з минулим роком більш ніж вдвічі і становив 57,9 млрд грн. (в 2007р. – 135,9 млрд грн). При цьому, прибутки прибуткових підприємств скоротилися на 23 % з 183 млрд грн. до 140,9 млрд грн., а збитки, навпаки, збільшилися майже вдвічі – з 47 млрд. грн. в 2007 р. до 83 млрд грн. в 2008 р. [7]. За таких умов доволі проблематично визначити, який рівень ділової активності аналізованого підприємства і яке підприємство працює ефективніше. При зіставленні темпових показників слід враховувати також вплив інфляції, яка може істотно спотворити співвідношення між ними. Усунути такий негативний вплив й одержати більш обґрунтовані висновки про динаміку показників доцільно за відомими методиками з врахуванням індексів цін.

У відносно стабільних умовах аналіз ділової активності підприємства доволі часто ґрунтується на визначенні коефіцієнта стійкості економічного зростання та використанні моделі факторного аналізу взаємозв'язку між показниками, що визначають його величину. Коефіцієнт стійкості економічного зростання є орієнтиром допустимих і економічно доцільних темпів економічного розвитку, показуючи, якими в середньому темпами має розвиватися підприємство, не змінюючи існуючого співвідношення між різними джерелами фінансування, дивідендною політикою, показниками ефективності використання ресурсів тощо. Однак в умовах кризи застосування цього показника є неможливим, тому що багато підприємств є збитковими (у 2008 р. частка їх досягла 41,3% від загальної кількості підприємств). Не менш проблемним є застосування методики аналізу ефективності використання ресурсів підприємства – коштів, запасів, можливостей, джерел формування факторів виробництва і доходів, які перебувають у його розпорядженні та призначені для використання в господарській діяльності.

Отже, аналіз ділової активності є об'єктивно обґрунтованим напрямом аналізу, однак методика його реалізації має обмежене застосування в умовах економічної кризи і потребує подальшого удосконалення, зокрема доцільно було б визначити теоретично обґрунтовані значення рівнів ділової активності, виходячи з коливання значень темпових показників: обсяг капіталу, інвестованого в діяльність підприємства (обсяг активів), обсяг доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), прибуток; виведення інтегрального показника, за яким промислового підприємству можна було б присвоїти певний ранг та порівнювати їх між собою.

Не менш актуальною проблемою є забезпечення керівників підприємства інформацією про зовнішні чинники, що впливають на рівень його ділової активності. Одним з джерел такої інформації могли б стати результати кон'юнктурних обстежень підприємств (обстеження ділової активності), які системою державної статистики з 1997 р. проводяться в Україні. Кон'юнктурні обстеження – це статистична технологія, за якою можна збирати інформацію про думки, оцінки та очікування керівників підприємств щодо сфери їх діяльності й полягає в тому, що на базі множини суб'єктивних думок формується вірогідна інформація. Опитування керівників підприємств використовується різними категоріями користувачів у країнах Європи та інших країнах як надійний барометр стану економіки, її галузей та окремих підприємств. В Україні аналітики та керівники підприємств теж відчують гостру потребу в моніторингу ділової активності як інформаційного джерела обґрунтування управлінських рішень. Хоча, як вважають деякі науковці, статистична наука в основному оперує кількісними характеристиками рівноважних динамічних процесів, але вже не спроможна виміряти динаміку нерівноважних [8].

Пріоритетного значення в умовах фінансової кризи набуває діагностування передкризового чи кризового фінансового стану підприємства в процесі аналізу його фінансової стійкості. Залежно від співвідношення обсягу запасів підприємства і наявності джерел їх формування розрізняють такі типи короткострокової (поточної) фінансової стійкості підприємства: абсолютна короткострокова фінансова стійкість, нормальна короткострокова фінансова стійкість, нестійкий поточний фінансовий стан, критичний поточний фінансовий стан. Враховуючи, що абсолютна короткострокова фінансова стійкість зустрічається рідко, а нормальна – властива підприємствам, які успішно функціонують, то насторожити аналітика має загроза нестійкого чи критичного поточного фінансового стану підприємства.

Нестійкий поточний фінансовий стан виникає у тому випадку, коли підприємствам для формування запасів недостатньо власного капіталу і короткострокових позикових коштів і вони змушені залучати з цією метою джерела, які не є „нормальними”, або обґрунтованими, наприклад, затримувати виплату заробітної плати, розрахунки з бюджетом та з державними цільовими фондами і т. ін. Нестійкість фінансового стану вважається припустимою, якщо величина короткострокових кредитів банків, що залучаються для формування запасів, не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів, а власні і довгострокові позикові джерела перевищують вартість іншої складової запасів – незавершеного виробництва, тобто якщо виконуються умови:

$$Z_e + Z_{zn} + Z_m \geq KK; \quad (2)$$

$$Z_{нев} \leq D_{вп}, \quad (3)$$

де Z_e – виробничі запаси; Z_{zn} – готова продукція; Z_m – товари; $Z_{нев}$ – незавершене виробництво.

Якщо ці умови не виконуються, то нестійкість фінансового стану підприємства є недопустимою і відображає тенденцію до істотного його погіршення. Використання значного обсягу короткострокових кредитів банків за такого типу фінансової стійкості створює проблеми у забезпеченні поточної платоспроможності. Разом з тим, воно дає змогу здійснювати операційну діяльність з мінімальною потребою у власному капіталі, а, відповідно, забезпечувати при інших рівних умовах вищий рівень його рентабельності.

Критичний поточний фінансовий стан характеризується не лише нестачею загальної величини основних фінансових джерел формування запасів, а й наявністю не погашених в строк короткострокових кредитів банків, простроченої кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Для оцінювання фінансової стійкості підприємства можуть використовуватися також відносні показники.

В умовах фінансової кризи актуальними залишаються питання аналізу інвестиційної діяльності загалом і аналізу фінансових інвестицій зокрема. Це зумовлено тим, що вихід з кризи, оздоровлення економіки України потребуватимуть переміщення значних капіталів в пріоритетні галузі виробництва, які визначають науково-промисловий потенціал країни, а також в галузі високих технологій: програмне забезпечення, засоби інформації та комунікацій, біотехнології, генна інженерія та інші. Ринковий перерозподіл капіталів і спрямування їх у сфери найефективнішого використання, як показує світовий досвід, може забезпечити ефективний фондовий ринок, тому аналіз фінансових інвестицій (аналіз фондового ринку) є важливим напрямом дослідження.

Одним з найпоширеніших методів інвестиційного аналізу фондового ринку і його сегментів сьогодні є фундаментальний аналіз (англ. *fundamental analysis*). Його характерною особливістю є те, що процеси, які відбуваються на ринку цінних паперів і визначають економічну ситуацію, вивчаються шляхом розгляду складних взаємозв'язків між різними явищами. Повний фундаментальний аналіз передбачає: вивчення стану економіки і ринку цінних паперів загалом з урахуванням основних факторів, що визначають позитивну ситуацію в економіці; аналіз окремих сегментів ринку цінних паперів, які в нинішніх макроекономічних умовах найвигідніші для вкладення капіталу з позицій вибраних інвестиційних цілей і пріоритетів; ґрунтовну оцінку фінансового стану підприємств-емітентів, чиї цінні папери обертаються на фондовому ринку, що дає змогу визначити, які фінансові інструменти є привабливими.

Основу інформаційної бази фундаментального аналізу становить звітність емітентів, прогнози й оцінки експертів. Опрацювання такої інформації потребує значних зусиль і багато часу. Тим більше, що в умовах фінансової кризи фінансова звітність підприємств та інша галузева інформація може істотно змінюватися. Швидко змінюватися можуть і умови ринку. Реагувати з такою самою швидкістю стає неможливо, використовуючи лише фундаментальний аналіз. Тому, як вважає багато учасників фондового ринку, слід одночасно використовувати й іншу форму інвестиційного аналізу – технічний аналіз.

Технічний аналіз (англ. *technical analysis*) – метод інвестиційного аналізу фондового ринку і його сегментів, що передбачає прогнозування цін фондових інструментів, враховуючи звітні дані

про котирування і обсяги угод, тобто взаємодію попиту і пропозиції на фінансові інструменти. Він дає змогу вирішувати три завдання: прогнозувати рівень цін на короткостроковий період; знаходити момент для придбання чи продажу цінних паперів; перевіряти достовірність і повноту фундаментального аналізу [12].

Технічні аналітики зазвичай прагнуть дати короткостроковий прогноз зміни курсів акцій і на основі цього запропонувати рекомендації, що стосуються часу укладання угод на купівлю чи продаж фінансових інструментів. У своїх дослідженнях вони використовують різні типи графіків курсів акцій і обсягів торгівлі. Вибір ринку і напрям інвестування ґрунтуються на поточній, а не на минулій поведінці цін, прогнозуванні поведінки учасників ринку і ринковій динаміці [13]. Очевидно, що технічний аналіз як дієвий метод інвестиційного аналізу може використовуватися на фондовому ринку в умовах як зростання, так і спаду економіки.

Отже, удосконалення методики найважливіших напрямів фінансового аналізу з врахуванням зазначених основних проблем дасть змогу отримати об'єктивну оцінку фінансового стану промислових підприємств, які діють в умовах економічної кризи.

Висновки. В умовах наростання в Україні економічної кризи вітчизняні підприємства потребують відповідних методик та інструментів об'єктивної оцінки свого фінансового стану та ухвалення відповідних управлінських рішень. За цих обставин можливе формування принципово нових підходів до аналітичного забезпечення антикризового управління вітчизняними підприємствами, або, що, на нашу думку, є більш обґрунтованим, адаптувати розроблені методики фінансового аналізу до цих умов.

2. Методика фінансового аналізу підприємства передбачає реалізацію таких основних напрямів: оцінка рівня майнового забезпечення підприємства та його використання; аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу; аналіз фінансової стійкості підприємства; аналіз платоспроможності та ліквідності; аналіз кредитоспроможності підприємства; аналіз ділової активності підприємства; аналіз прибутку і рентабельності підприємства; аналіз інвестиційної привабливості підприємства; діагностику ризику банкрутства підприємства. Водночас в умовах економічної кризи найчастіше виникає необхідність у проведенні аналізу платоспроможності та ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, інвестиційної діяльності та фінансових результатів. Відповідно виникає необхідність саме їх адаптувати до потреб систем управління підприємств з врахуванням результатів моніторингу основних змін зовнішнього середовища.

3. В умовах кризи з метою виявлення поточної та довгострокової неплатоспроможності підприємств доцільно проаналізувати ліквідність балансу, оцінити динаміку коефіцієнтів ліквідності та показника власних оборотних коштів.

4. Методика аналізу ділової активності підприємства має обмежене застосування в умовах економічної кризи і потребує подальшого удосконалення, зокрема доцільно обґрунтувати значення рівнів ділової активності, враховуючи можливі коливання значень темпових показників: обсягу капіталу, інвестованого в діяльність підприємства, обсягу доходу (виручки) від реалізації продукції та прибутку; розробити методику розрахунку інтегрального показника, за яким промислому підприємству можна було б присвоїти певний рівень ділової активності та порівнювати їх між собою.

5. В умовах фінансової кризи актуальними залишаються питання фундаментального і технічного інвестиційного аналізу, однак застосування його обмежене як недостатньою кваліфікацією аналітиків, таї і нестачею достовірної інформації.

1. *Банкрутство і санація підприємств: Теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін; За ред. О.В. Мозенкова. – Харків: ВД ІНЖЕК, 2003. – 272 с.*
2. *Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Наука-Центр, Эльга, 2004. – 784 с.*
3. *Колесар К. Моделі діагностики банкрутства підприємств України // Економіст. – 2002. № 10. – С.60–64.*
4. *Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємств // Економіка*

України. – 2007. – №4. – С. 20–28. 5. Ачкасов А.С., Воронкова Т.Б., Охріменко В.М. Деякі аспекти проблеми антикризового управління підприємством. – Комунальное хозяйство городов: научно-технический сборник № 87. – С. 403 – 410. 6. Вишневецкая О.В. Антикризисное управление предприятием. – М.: Феникс, 2008. – 313 с. 7. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи. – К.: НІСД, 2009. – 52 с. 8. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємств та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.06. 9. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: Підручник / За ред. проф. А.Г. Загороднього. – 3-тє вид., перероб і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с. 10. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 560 с. 11. Карпов В.А., Кучеренко В.Р. Маркетинг: прогнозування кон'юнктури ринку. – К.: Знання, КОО, 2001. – 215 с. 12. Бочаров В.В. Комплексный финансовый анализ. – СПб.: Питер, 2005. – 432 с. 13. Технический анализ / М. Канн. – СПб.: Питер, 2003. – 288 с.

УДК 657:640.43

Т.О. Коноваліхіна

Київський національний торговельно-економічний університет,
кафедра бухгалтерського обліку

БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСТОРАНУ

© Коноваліхіна Т.О., 2009

Досліджено чинну практику бюджетування та розглянуто особливості складання операційних бюджетів в ресторанах.

In the article is investigated existent practice of budgeting and considered features of drafting of operating budgets

Постановка проблеми. Ресторанне господарство є важливою складовою індустрії харчування, відпочинку і гостинності.

Протягом останніх років розвиток ринку ресторанних послуг України характеризується поступовим збільшенням попиту на послуги закладів ресторанного господарства та зменшення кількості підприємств, що їх надають. В період з 2000 по 2007 роки, за даними Державного комітету статистики України, кількість об'єктів ресторанного господарства та місць в них загалом по Україні зменшилась на 21,1% та 12,6% відповідно. Незважаючи на зменшення закладів ресторанного господарства, що функціонують на ринку України, існує тенденція до збільшення обсягу їх товарообороту (у зіставних цінах) за цей самий період на 65,8% [7].

Для галузі ресторанного господарства притаманним є високий рівень конкуренції. Постійне прагнення працювати з максимальною економічною віддачею викликає необхідність удосконалювати методи управління бізнесом на підприємствах ресторанного господарства. Кризові явища в економіці спонукають суб'єктів господарювання до пошуку внутрішніх резервів розвитку.

На вирішення цих проблем має бути скерована система управлінського обліку. Одним із його ефективних методів є бюджетування. Разом з тим широке впровадження комплексної системи бюджетування в ресторанному бізнесі стримується недостатньою розробленістю методичних і практичних підходів до складання бюджетів та контролю за їх виконанням у закладах ресторанного господарства.